Diploma Programme
Programme du diplôme
Programa del Diploma

Azerbaijani A: literature – Standard level – Paper 1
Azerbaïdjanais A : littérature – Niveau moyen – Épreuve 1
Azerí A: literatura – Nivel medio – Prueba 1

Wednesday 10 May 2017 (afternoon)
Mercredi 10 mai 2017 (après-midi)
Miércoles 10 de mayo de 2017 (tarde)

1 hour 30 minutes / 1 heure 30 minutes / 1 hora 30 minutos

Instructions to candidates

- Do not open this examination paper until instructed to do so.
- Write a guided literary analysis on one passage only. In your answer you must address both of the guiding questions provided.
- The maximum mark for this examination paper is **[20 marks]**.

Instructions destinées aux candidats

- N’ouvrez pas cette épreuve avant d’y être autorisé(e).
- Rédigez une analyse littéraire dirigée d’un seul des passages. Les deux questions d’orientation fournies doivent être traitées dans votre réponse.
- Le nombre maximum de points pour cette épreuve d’examen est de **[20 points]**.

Instrucciones para los alumnos

- No abra esta prueba hasta que se lo autoricen.
- Escriba un análisis literario guiado sobre un solo pasaje. Debe abordar las dos preguntas de orientación en su respuesta.
- La puntuación máxima para esta prueba de examen es **[20 puntos]**.

2217 – 0511

© International Baccalaureate Organization 2017

International Baccalaureate®
Baccalauréat International
Bachillerato Internacional

Mətnlərdən yalnız **birinə** ədəbi təhlil yazın. Cavabınızda verilən suallardan Ikisini də izah etməlisiniz.

1.

Axşamdan xeyli keçmiş və gecə artıq düşmüşdü Karvanbaşı evinə dönən zaman Xacə İbrahim ağa ki qulağı çöldə səsdə idi, tez duyuq düşüb həyətə çıxdı. Nökərlər atı çəkib apardılar. Karvanbaşının Xacə İbrahim ağaya ilk sualı bu oldu:

– Danışdınız? Nə oldu, nə dedi bu?

Xacə İbrahim ağa cavabında dedi:

– Danışdıq, ağa, danışdıq. Hələ bir keç içəri, dərdin alım, soyuq olacaq burda sənə…

Axşamçağı sazaq artıq əməlli–başlı kəsməyə başlamışdı. Soyuq həyətdən içəri isti otağa əndəruna birgə keçdilər. Burada bir cavan, səbirsiz qadın xeylağı, qucağında da bir uşaq nə vaxtdı ki, Karvanbaşının yolunu gözləyə–gözləyə oturub qalmışdılar. Onu görcək cəld ayağa qalxdılar. Uşaq anasının qollarından vurnuxub çıxdı, özünü atasının mehriban qucağına atdı.

– Gəl, gəl hələ bir, bax, bax buna, gör nə təhər böyümüsən, maşallah olsun.

– Maşallah, maşallah… – Xacə İbrahim ağa da məmnun–məmnun təkrar elədi.

Karvanbaşı uşağı çox bərk qucaqlayıb bağrına basdı, öpüb durdu, bir daha diqqət ilə üzünə baxdı. “Böyüyüb, baxışları itiləşib” düşündü. Sonra uşağı yerə qoydu, uşaq beş–altı yaşı var idi, bir xəyli də ağırlaşmışdı, qısılıb bunun ayağına durdu.

Karvanbaşı uşağı bir ayağı ilə yavaşcadan və ehtiyatla sürüyə–sürüyə gəlib o qadının yanındaca xalça üstünə oturdu. Əli ilə qadının əlindən tutdu, onu da yanında oturdu, bir xeyli qadını hər tərəfdən zənlə süzüb əlini əlində tumarlaya–tumarlaya nəvazişlə dedi:

– Sən ki heç dəyişməmişsən. Necəydin, eləsən. De görüm hələ özün nə təhərsən? Gözümə birtəhər dəydin. Vaxt uzun gəldi keçti, həmi?

Qadın utandığındanmı, ya nədən başını yerə dikib nə isə dodaqaltı mızıldadı, əlini yavaşca çəkdi çıxardı Karvanbaşının əlinin içindən, özü də qızardı. Karvanbaşı daha bir elə fikir vermədi ki bu nə demir. Amma yenə də laübali:

– Nə dedin? – soruşdu.

Cavabında qadın əllərilə uzun saçlarını başındakı örpəyin altında düzəltdi, sonra yenə əvvəlki təkin anlaşılmaz tərzdə nəsə pıçıldadı.

– Yemək yeyəcəksən, soruşur. – Xacə İbrahim ağa gəlinin mızıltısını usanıb tərcümə elədi.

– Yox, yeməyəcəyəm. Sarayda vəzir Məşdəli məni qonaq elədi. – Karvanbaşı üzünü yenə qadına tutdu, – yox, baxıram, niyə ki, yaxşısınz, amma sən bir az yorğunsan elə bil. Hədiyyələrinizi aldız?

Qadının nəhayət dili açılmadımı, açıldı:

– Sağ ol, var ol, aldıq. Sağlığına yorğun–zad deyiləm. Keçən gecəni yatmamışam, elə bildim gecə gəlib yetişəssən. Gözləmişəm. Bunu yatırdım, – uşağı göstərdi,– özüm nə illah elədim, yatammadım…

Qadının dili açılan kimi Karvanbaşının yadına gör nə düşdü?! İsti yay günlərinin birində heç gözləmədiyi halda Şahdan ona adam gəldi ki, gəl bəs qibleyi–aləm səni yanına istəyir. Heysiz–heysiz durub geyindi, ayaqlarını sürüyə–sürüyə evdən çıxıb saraya gəldi. Şah ona bir cariyə bağışladı, özünə isə yeddi gözəl, seçmə qızı qardaşlığı Xeyirabad əmiri hədiyyə göndərmişdi. İlk dəfə onu gördüyü zaman qaşqabaqlı, dinməz–söyləməz, arıq, bəstəboy bir qız idi. Yaşıl, iri gözləri ilə başını qəflətən qaldırıb adamın gözünün içinə dik baxmağı vardı. Şəlalə saçlarını gizlətməyə, ipək örpəyin içinə bərk–bərk dürtüb yığmağa çalışırdı, bəzən alınırdı, bəzən yox. Ürəyində “bu mənim nəyimə gərəkdi, nəyə oxşayır bu, Allah?!” düşünüb dilində Şaha bol–bol təşəkkürlər edib dodaqaltı deyinə–deyinə Karvanbaşı saraydan çıxıb özü irəlidə, qız arxada, küçənin isti havasının içindən ləng–ləng keçib qayıdıb evinə getdi. Bir ildən sonra onların balaca bir oğlan uşaqları dünyaya gəldi. Karvanbaşı isə dinimizin qanun–qaydası və ürəyinin hökmü ilə bu qızı özünə kəbinli arvad elədi. İndi beynindən sürətlə gəlib keçən bu vaqeəni bir tərəfə qovub:

– Get, get sən də bir dincəl. Mən bir azdan gələm. – Karvanbaşı dodağının ucunda nərmənazik bir təbəssüm qadına baxmadan üzünü yerdəki xalçaya tutub dedi. – İbrahim ağa, gəl bir yaxına otur görüm.

Qadın uşağın əlindən tutub çıxmaq istəyəndə Karvanbaşı uşağı bir daha yanına çəkib bağrına basdı, başını siğalladı:

– Qoçağım mənim. Sabah səhər yuxudan durub gəlib mənə bu bir ilin hesabını verərsən. Verərsən?

Uşağın gözləri qürurla güldü, səstlə başını yuxarı qaldırdı, atasının məhəbbətlə üzünə baxdı, baş əydi atasına, qaçıb anasının tutdu əlindən, ikisi də otaqdan sevincək çıxdılar.

– Nə var, nə yox?! Mallar gəldi? – Karvanbaşı bunların dalınca isti–isti baxdı, sonra yerini rahatlayıb Xace İbrahim ağaya tutdu üzünü.

– Gəldi, qurbanın olum. Hər şəy yer–yerindədi. Sən necə oldun? Qibleyi–aləmi gördün, ağrın alım?

– Gördüm. "Mərhəbamı" aldım.

Kamal Abdulla, *Sehrbazlar Dərəsi* (2006)

(a) Bu mətndəki dil və ədəbi xüsusiyyətlərdə istifadə edilmə yolları ilə başlıca problemlərin təqdimini şərh edin.

(b) Bu mətndə əsas münasibətlər və onların əhəmiyyətinin təqdim və tədqiq olunması haqqında nə deyə bilərsiniz?

2.

AŞIQ ŞAKİRLƏ AŞIQ XANMUSANIN DEYİŞMƏSİ

Aşıq Şakir:
Dövrü zəmanədə, fani dünyada,
Gərdiş üçün bu cahana gəlmişəm.
Dinim Məhəmməddir, qayılım “Quran”,
Gətirməyib bir bəhanə gəlmişəm.

Aşıq Xanmusa:
Xoş gəlmisən, bizim elə, əzizim,
Gəlişinin niyyətini bilmişəm.
Ellərdə söylənir sözün-söhbətin,
Xətrini, hörmətini bilmişəm.

Aşıq Şakir:
Mən de at sürmüşem söz məydanında,
Boranlı qışında, xoş baharında.
Arif meəclisində, alim yanında.
Dön-dönə imtihana gəlmişəm.

Aşıq Xanmusa:
Baş açmadım bu dünyanın sirrindən,
Heç qalmadım elin xeyir-şərindən,
Söz axtardım, məna gəzdim dərindən,
Qədrini, qiymətini bilmişəm.

Aşıq Şakir:
Gəzib dolaşmışam Mili, Muğanı,
Sazımda vəsf etdim Azərbaycanı,
Ellərdən almışam xeyir-duanı,
Hörmətim var, hər insana gəlmişəm.

Aşıq Xanmusa:
Sənət aləmindən qala qurmuşam,
Gecə-gündüz keşiyində durmuşam,
Bu yollarda yorulmuşam, yormuşam,
Elm öyrənib zəhmətini bilmişəm.

Aşıq Şakir:
Aşıqlıq sənətin sevib seçmişəm,
Onunçün ellərdə çox sevilmişəm,
Ömür yollarında müdam düşmüşəm,
Gah borana, gah dumana gəlmişəm.

Aşıq Xanmusa:
Ustadım Abbasdı, ustadı Bilal,
Elmində mötəbər, özü nurkamal,
Çox aşıqlar eyləmişəm nitqi lal,
Keçirdiyi heyrətini bilmişəm.

Aşıq Şakir:
Mən sözümü söyləmişəm əzəldən,
Çox sağ olsun bu süfrəni düzəldən,
Yaxşılara hörmətim var əzəldən,
Nifrət edib çox yamana gəlmişəm.

Aşıq Xanmusa:
Tarixi var torpağın da, daşın da,
Öz tamı var bozbaşın da, aşın da,
Mənim ilə bu gün sifrə başında;
Haqq tərəfdən qismətini bilmişəm.

Aşıq Şakir:
Bir qulaq ver, deyim sözümün vecin,
Bu sözü-söhbəti açıram neyçün?
Şakir Xanmusayla deyişmək üçün,
Kürdəmirdən Qobustana gəlmişəm.

Aşıq Xanmusa:
Hörmətim var sizin kimi qonağa,
Gəl mətləbdən düşməyəgün qırağa,
Al sazını duraq qabaq-qabağa,
Mənə dair söhbətini bilmişəm.

Seyfəddin Qəniyəv, *Şirvalı Aşıq Xanmusa* (2004)

(a) Diyaloqların ve şairin üslubunun bu şiirdeki başlıca problemləri inkişaf etmə üsullarını şərh edin.

(b) Şairin sənət haqqındakı fikirlərini çatdırmaq üçün bədii ifadə vasitələrindən necə istifadə etdiyini müzakirə edin.